

Trobada del **Grup de Lectura Meteora** a Documenta
Pau Claris, 144, Barcelona

15 de juny de 2020

La sonrisa etrusca, de José Luis Sampedro

Aspectes generals

L'obra de Sampedro es va qualificar d'entranyable, de literatura tranquil·la, i es va definir com una descripció del final de la vida, amb una relació equilibrada entre la tendresa de l'enamorament crepuscular i la duresa de la malaltia terminal.

La història arrenca amb la presentació d'un ancià calabrès que no té cap il·lusió i que va a casa del fill, a Milà, pràcticament a morir-se; allí, però, fa noves coneixences que li descobreixen aspectes de la vida que el seu masclisme i els prejudicis masclistes de la societat del seu temps li havien impedit d'experimentar.

Hi ha una forta dualitat Sud-Nord entre el poble calabrès, que per al protagonista ho és tot, i una ciutat com Milà, que per a ell és un món estrany, presumptuós i hostil.

Són remarcables per a l'ancià coses quotidianes com el menjar i el beure que li són propis, i els costums de la seva terra, elements que configuren la seva manera d'entendre la vida que, per a ell, no admet crítica.

Aquestes característiques, que en el protagonista semblen sublimar-se, poden fer que, per a alguns lectors actuals, l'obra no hagi resistit bé el pas del temps, ja que el retrat del personatge pot quedar, als ulls d'avui, una mica desfasat.

Aspectes formals

L'opinió general va ser que l'obra està molt ben escrita, la història va agradar a una gran majoria i en bastants casos es va valorar moltíssim el seu estil literari, que es va qualificar de magnífic.

Estructuralment, es va expressar que el text és lineal, com el corrent d'un riu, talment com el discórrer de la vida cap a la mort. S'hi van esmentar quatre parts perfectament equilibrades que juguen amb aquest binomi: la lluita de l'avi per la vida, la identificació avi-nét com a mort-vida, la metàfora de la «sonrisa etrusca» definida en la relació Salvatore-Hortensia, i l'acarament de la mateixa mort, no només física, sinó d'una manera concreta de ser.

Argument

El nét, que és un nadó que ni parla ni camina, és de fet qui produeix el gran canvi cap a l'esperança per part d'un protagonista que ja no espera res d'aquest món.

Hi ha un gran debat entre la manera d'educar els fills que defensen els pares, guiats per metges i llibres d'experts, i la que defensa l'avi, molt més emocional i tradicional. És remarcable comprovar com les dues tendències creuen posseir la raó absoluta.

Un dels grans encerts argumentals de l'obra és la relació del protagonista amb les persones que coneix en l'entorn milanès que, tot i ser-li hostil, li ofereix la possibilitat d'establir amistat amb gent que li canviarà la vida i la percepció que en té.

L'obra tracta el difícil tema del final de la vida, amb un intent de concòrdia generacional que ara, en els temps que vivim, pot ajudar especialment.

Salvatore-Bruno busca la manera d'afrontar la mort amb la serenitat del somriure de l'escultura etrusca que contempla a l'inici de l'obra. I també ens mostra, amb la seva actitud sempre rebel, que cal estar obert a la vida fins al seu final.

Un dels fil conductors de l'obra és la guerra i la seva pervivència al llarg dels anys, simbolitzada en la manta que Salvatore conserva, record importantíssim per als que han lluitat en conflictes bèl·lics, ja que representa la capacitat de supervivència i l'escalfor i la companyia enmig de la desolació del front o del camp de batalla.

El protagonista: Salvatore Roncone, àlies Bruno

És una figura que, en un inici, sembla dominada per l'odi i el rancor; és un home primitiu, un caràcter rústec aferrat a la vida rural dura, que d'alguna manera avui pot resultar un personatge anacrònic. Una lectora el va comparar amb el Tomàs Pàmies de *Testament a Praga*, per les coincidències ideològiques i de caràcter.

És un personatge que, després d'un inici que pot resultar irritant, va canviant a poc a poc a causa de la malaltia i de les persones que coneix en el seu nou entorn. Fins i tot la medicació hormonal que ha de prendre per a la seva malaltia li fa adonar-se dels aspectes femenins que ell també té i que pot utilitzar en la relació amb el seu nét nadó.

Salvatore-Bruno sent una gran necessitat de transmetre al nét un seguit de coneixements arrelats a la terra, que ell considera nobles i lleials.

Un altre aspecte valorat del llibre és l'evolució de Salvatore cap a la tendresa gràcies a la seva relació amb el nét i també amb Hortensia. L'ancià feréstec i esquerp acaba sent domesticat en part per la malaltia, però sobretot per l'amor. Fins i tot s'adona que els seus dits han canviat, s'han tornat més hàbils, més fins, per poder descordar els botonets de la roba del nét, un símbol bellíssim del canvi que l'avi està experimentant.

Cal remarcar també el compromís de Salvatore, que no ha deixat mai de ser el partisà Bruno que va lluitar contra el feixisme, i la seva relació amb la gent del seu poble, Roccasera, i la d'odi implacable envers el seu gran enemic, el feixista Cantanotte, un sentiment que li dona forces per viure més que l'altre pel plaer de veure'l morir.

Els altres personatges

L'antagonista de Salvatore és sens dubte la seva jove Andrea, mare inexperta que basa el seu tracte amb el fill únicament en el pediatre i els llibres. Andrea és una dona molt interessada en el seu triomf personal i professional, i és també un personatge que poc o molt canviarà gràcies al canvi de Salvatore.

Hortensia és la figura de l'amor en la vellesa, és el personatge capaç de fer Salvatore més tendre i sobretot més humà. És literàriament esplèndida la descripció de la sensualitat que es crea entre Hortensia i Salvatore.

La figura de Renato, el fill, és la que té la posició més difícil perquè viu entre dos mons, el que representa el seu pare, i del qual no s'ha desvinculat mai del tot, i el que representen Andrea, la seva dona, i Milà, la ciutat que el vol assimilar i allunyar d'aquella ruralia a la qual pertany per naixement.

Valerio, l'estudiant i maldestre jardiner municipal, també té una funció important en la novel·la, ja que connecta Salvatore amb l'àmbit acadèmic, fet que ens ofereix una

ironia traçada per l'autor a fi de mostrar-se crític amb els dos mons: el rural que es creu autosuficient i l'acadèmic que elucubra sobre tot el que es belluga, sigui veritat o no.

Alguns dels personatges poden resultar una mica estereotipats per a un lector actual, però són sens dubte simbòlics si es valora la relació subjacent de nord/sud o poble/ciutat; també configuren el retrat d'un canvi d'època.

Relació avi-nét, els dos "Brunos"

A partir de la influència de la guerra, l'avi vol fer que el nen aprengui a sobreviure davant l'hostilitat, vol convertir-lo també en un guerrer i creu que fins i tot una navalla és un arma que el seu nét de mesos ja ha de saber manejar. Aquest seria un dels punts en què la relació avi-nét es pot trobar un pèl exagerada. En d'altres moments, però, aquesta relació és completament entranyable.

L'autor

Es va comentar que José Luis Sampedro era un autor perfeccionista, que retocava moltes vegades els seus escrits fins que els tenia en un punt òptim per al seu gust.

El nét del propi Sampedro va servir d'inspiració per a la novel·la i és de suposar que part dels sentiments de Salvatore coincideixen, més o menys, amb els de l'autor.

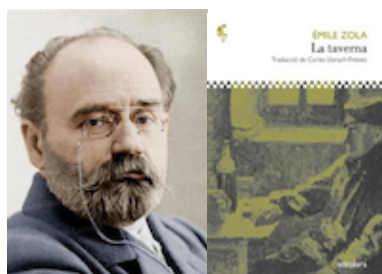
Cal recordar la ideologia de Sampedro, que amb més de 90 anys va donar suport al moviment del 15-M. Aquests són alguns dels seus pensaments: «Governar a base de por és molt eficaç perquè fa que no es reaccioni ni s'avanci.» «El sistema educatiu ha estat dissenyat per obeir. Ens eduquen per ser súbdits i no tenir pensament propi.»

Aspectes finals

Com a informació addicional també es va dir que la novel·la té una versió cinematogràfica, amb el mateix fil argumental, però amb escenaris i entorns diferents.

Uns quants membres del Grup també van comentar que, contràriament al que pugui semblar, les setmanes de confinament han impedit la concentració de molts lectors i l'acte de llegir ha resultat força difícil.

Pròxima trobada del Grup: dilluns, 21 de setembre de 2020, 19h. Llibreria Documenta.
Obra: *La taverna*, d'Émile Zola

Us recordem que Llibreria Documenta us fa un **5% de descompte** de les obres que llegim com a participants en el Grup de Lectura (per encàrrecs: **93 317 25 27**).
Més informació sobre el Grup de Lectura Meteora: www.editorialmeteora.cat